

**ЕКОЛОГІЯ
ПРАВО ЛЮДИНА**

Верховенство права для захисту довкілля

Європейський та український підходи до тарифування вивезення твердих побутових відходів

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Європейський та український підходи до тарифування вивезення твердих побутових відходів: порівняльний аналіз

Рівень Європейського Союзу

У Європі основні директиви в сфері управління відходами встановлюють цілі, які мають країни досягнути в сфері управління відходами, і надають країнам можливість самим визначити, якими економічними інструментами цих цілей досягати. Так, визначені в ЄС цілі по переробці вторсировини, цілі по зменшенню захоронення відходів, цілі по збору органічних відходів, тощо. Уряди країн-членів ЄС визначили ряд економічних механізмів, за допомогою яких будуть виконувати приписи директив ЄС в сфері управління відходами, і які впливають на тарифікацію поводження з відходами на рівні міста та селищ. До найбільш поширених механізмів відносять:

1. Податок (плата) на захоронення відходів на полігоні
2. Податок (плата) на спалювання сміття
3. Схеми «плати за те, що викидаєш»
4. Схеми РВВ для певних видів відходів (упакування, батарейки, електричні та електронні відходи)

Тарифікація захоронення сміття на полігоні має 2 види: податок за захоронення сміття (його встановлює місцевий органі влади) та плата, яку встановив оператор полігону за захоронення на ньому сміття. 19 країн ЄС такий податок встановили. Часто в країнах є встановлені і податок на захоронення, і плата за захоронення сміття, які становлять мінімум 17 Євро за тону до 155 Євро за тону захоронення сміття.

Прослідковується тенденція в залежності від оплати за захоронення сміття на полігонах: чим вищі тарифи на захоронення і податки на захоронення, тим менше ТПВ попадає на полігон, і відповідно більше компостується та переробляється.

Податок (плата) за спалювання сміття встановлена країнами у вигляді податку за спалювання сміття та плати, яку встановлює оператор установки по спалюванню сміття.

Схема «плати за те, що викидаєш» застосовуються у більше ніж 17 країнах щодо муніципальних відходів. Про застосування таких підходів до тарифування приймає рішення орган місцевого самоврядування, як правило. Хоча є випадки, коли законодавство зобов'язує муніципалітети таку систему застосовувати. В решті країн застосовуються або сталі ставки за вивезення сміття, що базуються на площі приміщення, або застосовуються муніципальні податки.

Лише 3 країни мають схеми «плати за те, що викидаєш» у всіх муніципалітетах (Австрія, Фінляндія, Ірландія), а в інших країнах муніципалітети самі вирішують які підходи до тарифування обрати, і тому не всі муніципалітети обирають систему «плати за те, що викидаєш» .

На рівні муніципалітетів виділяються такі види тарифування по системі «плати за те, що викидаєш»: на основі обсягу відходів, на основі частоти вивезення, на основі ваги відходів, на основі оплати мішків для відходів. До прикладу, такі схеми складають чи доповнюють системи «плати за те, що викидаєш» в країнах ЄС:

- фіксований щорічний платіж з домоволодіння (як частина системи «плати за те, що викидаєш») застосовується в деяких муніципалітетах Іспанії (40 євро з домоволодіння);
- плата за купівлю мішка для змішаних відходів (в Іспанії 17л мішок коштує 0,65 євро);
- плата за вивільнення контейнера (на 120 чи 140 л);
- плата за кг змішаних відходів (в Словаччині 0,17 євро і 0,36 євро в Швеції).

Експерти відзначають, що запровадження такої системи призводить до зменшення кількості відходів, що утворюються в домогосподарствах. Так, в Ірландії через рік після запровадження системи «плати за те що викидаєш» кількість сміття, утвореного в домогосподарствах, зменшилася на 49%. ¹

Сталі ставки за вивезення сміття не змінюються від зміни поведінки утворювача відходів, тому вони не сприяють запобіганню та мінімізації утворення відходів, їх сортуванню в місці утворення.

У більшості випадків застосування системи «плати за те, що викидаєш», загальні витрати на утримання системи управління побутовими відходами утворюються із двох джерел: фіксованого платежу чи податку (вважаються необхідними щоб забезпечити стабільність системи та гарантію оплати всіх видатків на функціонування системи управління відходами), та змінної ставки, яка може бути прив'язана до:

- вибору розміру контейнера;
- кількості мішків для сміття;
- частоти випорожнення контейнера;
- ваги відходів в контейнері, який вивільняється.

Змінна ставка, як правило, стосується збору та переробки (утилізації, видалення) змішаних відходів та біовідходів. Тому компостування в своєму домоволодінні дозволяє зменшити плату за вивіз відходів. Зазвичай є різниця в оплаті за збір та вивіз біовідходів, які є окремо зібрані та які є в складі змішаних відходів для фінансового заохочення утворювачів таких відходів до роздільного збору біовідходів.

Такі схеми зазвичай включають оплату за вивезення всіх відходів, проте деякі країни також включають і плату за вивезення зелених садових відходів в одну оплату за поводження із ТПВ, а деякі муніципалітети виокремлюють плату за поводження з садовими відходами в окрему квитанцію, особливо якщо вивіз таких відходів відбувається часто.

Досвід деяких країн свідчить, що застосування схеми «плати за те, що викидаєш» більш реальним є для індивідуальних домоволодінь, а щодо багатоквартирних будинків застосовується оплата в залежності від площі квартири, якою володіє утворювач відходів.

Плата за управління відходами повинна покривати всі видатки під час збору різних видів відходів, поводження з відходами (переробку, видалення), адміністративну роботу, PR-кампанії, роботу установок, які здійснюють операції з відходами, іноді і очистку вулиць.

При виборі тарифу за збір та управління відходами муніципалітетом можуть братися до уваги наступні фактори:

1. Справедливість.
2. Соціальні наслідки.
3. Взаємозв'язок систем збору та моделі тарифування.
4. Видатки, які слід компенсувати: фіксований платіж та змінна ставка.
5. Поведінка жителів.
6. Адміністративні видатки
7. Вплив компетентного органу на розвиток муніципальної системи управління відходами.

У деяких країнах вимоги щодо тарифу за поводження з відходами визначені в законодавстві, а деякі країни мають можливість керуватися іншими критеріями при визначенні тарифу, такими як економічні потреби щодо функціонування муніципальної системи управління відходами, соціальні критерії. Тому різні моделі, які зараз працюють в Європі, були створені базуючись на місцевих та регіональних умовах та законодавстві, з досягненням балансу всіх можливих факторів.

Зазвичай беруться до уваги такі фактори при визначенні тарифу:

– застосування принципу: забруднювач платить

- кожна установа та об'єкт повинні бути під'єднаними до муніципальної системи збору відходів
- тариф повинен стати стимулом для впровадження ієрархії управління відходами, а саме: повторного використання, переробки та відновлення.
- відсутність розрізнення між витратами на збір та видалення
- можливість диференціації тарифу між приватними та комерційними утворювачами відходів (останні можуть самі брати на себе зобов'язання щодо поводження із своїми відходами).

Модель тарифування повинна базуватися на системі збору, яка існує чи планується. Так, якщо відходи збираються з контейнерів, що розміщені в громадських місцях, тарифування не може відбуватися на основі обсягу індивідуального контейнера. В такому випадку тариф повинен базуватися на кількісних даних, які є доступні щодо даного об'єкту, що утворює відходи: чи то кількість проживаючих, чи то площа житла, чий ого вартість. Оскільки деякі дані часто змінюються, такі як кількість проживаючих, тому краще брати за основу дані, які легко зібрати, які легко оновити та легко зрозуміти. Простіше визначити тариф для домоволодіння, яке має індивідуальний контейнер. Тоді плата може залежати від об'єму контейнера чи частоти його вивезення.

Через труднощі у проведенні зважування сміття, коли його збирають чи викидає житель, найкраще застосовувати тарифування на основі обсягу контейнера. Також рекомендується виставляти єдиний рахунок за сміття на багатоквартирний будинок, щоб особи, які управляють цим будинком могли провести більш справедливий поділ суми між квартирами. У випадку якщо в населеному пункті існують житлові приміщення, що експлуатуються лише влітку чи у відпустковий сезон, також доцільно таку категорію створити та визначити тариф для таких приміщень лише на період їх фактичного заселення та утворення відходів. Слід також виключити такі будинки із графіку переміщення сміттєвозів, для заощадження коштів.

Коли встановлені контейнери в публічних місцях, тоді неможливо прив'язати відходи до певного домоволодіння з точністю. І хоч ринок запропонував технічне вирішення такої проблеми (контейнери, які мають кришку на замку), ціна такого вирішення є занадто великою, і навіть при такому вирішенні немає гарантії, що жителі, які не мають картки чи ключа до контейнера, будуть залишати своїх відходи біля контейнера. Також додаткове зважування відходів чи вимірювання їх об'єму під час збору є дорогим та затратним (може збільшити на 10-15 % оплату), тому найбільш доцільним і менш дороговартісним вважається тариф на основі об'єму контейнера та частоти його вивезення. Окрім цього методу, можливим є застосування моделі попередньо оплачених мішків для сміття, які видаються утворювачу відходів після оплати квитанції. Якщо споживачу замало цих мішків, він може додатково закупити мішки для сміття. Застосування мішків та контейнерів можна поєднати: тим споживачам, яким замало контейнера певного об'єму, можна закуповувати мішки і поміщати їх поряд із контейнером.

Фіксований платіж повинен покривати ті витрати, які не залежать від обсягів утворених відходів, вони покривають видатки на збір відходів, адміністративні видатки, витрати на інформування та просвіту, та видатки на збір вторсировини. Змінна ставка може стосуватися лише видатків на різні способи поводження з відходами, і невелика частина видатків на збір відходів. Іноді утворювач відходів отримує різні квитанції – одну із фіксованим платежем за поводження з відходами, іншу – із змінним тарифом, що залежить від об'єму контейнерів чи кількості вивозів сміття, чи інших критеріїв.

Також важливо, щоб плата за вивіз сміття не була занадто великою, тоді буде багато випадків неоплати та викидання сміття в «чужі» контейнери. Також в деяких країнах плата за викидання сортованого та несортованого сміття різниться. Так, у Польщі за викидання несортованого сміття треба заплатити вдвічі більше.² Також у Польщі плата за вивезення сміття встановлюється компаніями, яке виграють тендери в муніципалітеті, тому муніципалітети не мають впливу на тарифи цих компаній, проте повинні обрати найнижчий тариф серед учасників тендеру. Деякі муніципалітети навіть дофінансовують видатки на збір відходів із своїх бюджетів за відсутності законодавчої заборони на це. Одними із причин підняття плати за управління відходами є: спад цін на вторсировину, підняття рівня мінімальної зарплати та встановлення нових цільових показників по переробці, що тягне за собою вимогу по встановленню додаткових контейнерів на вторсировину, органіку, а також постійне підняття податку на захоронення.

Тарифи в Україні: законодавчі основи

Закон України «Про відходи» відносить до компетенції Кабінету Міністрів України встановлення порядку формування тарифів на послуги з поводження з побутовими відходами.

Так, 26 липня 2006 р. Кабінет Міністрів України прийняв Порядок формування тарифів на послуги з вивезення побутових відходів³. Згідно Порядку, до послуг належать операції поводження з побутовими відходами (збирання, зберігання, перевезення, перероблення, утилізація, знешкодження та захоронення), що здійснюються у населеному пункті згідно з правилами благоустрою, затвердженими органом місцевого самоврядування.

Тарифи на послуги — грошовий вираз витрат із збирання, зберігання, перевезення, перероблення, утилізації, знешкодження та захоронення 1 куб. метра побутових відходів, розрахований на основі економічно обґрунтованих планованих витрат з урахуванням планованого прибутку та податку на додану вартість.

Економічно обґрунтовані плановані витрати — витрати, планування яких здійснюється з дотриманням вимог стандартів, нормативів, норм технологічних регламентів, а також вимог щодо надання послуг визначеної кількості та якості з урахуванням економічних і природно-кліматичних особливостей регіону.

Формування тарифів на послуги підприємством здійснюється відповідно до річних планів надання послуг і економічно обґрунтованих планованих витрат, визначених на підставі державних і галузевих нормативів (норм) витрат

ресурсів, техніко-економічних розрахунків та кошторисів, ставок податків і зборів (обов'язкових платежів) та цін у планованому періоді, встановлених на підставі прогнозних індексів цін підприємства.

Планування витрат для включення їх до повної планованої собівартості послуг за кожною операцією поводження з побутовими відходами здійснюється з урахуванням витрат з операційної діяльності, фінансових витрат, пов'язаних з основною діяльністю, та податку на прибуток.

До планованих витрат з операційної діяльності включаються:

планована собівартість послуг;

адміністративні витрати, витрати із збуту послуг та інші операційні витрати.

До планованої собівартості послуг включаються прямі матеріальні витрати, прямі витрати з оплати праці, інші прямі витрати та загальновиробничі витрати. До складу прямих матеріальних витрат включаються витрати, пов'язані з використанням: палива та електроенергії, матеріалів, запасних частин, купованих комплектувальних виробів, напівфабрикатів та інших матеріальних ресурсів для забезпечення технологічного процесу.

Тарифи на послуги визначаються окремо за кожною операцією поводження з побутовими відходами. Витрати із здійснення капітальних вкладень, створення спеціальних резервних інвестиційних фондів, забезпечення прибутковості інвестованого капіталу включаються до тарифів на послуги на підставі затвердженої в установленому порядку програми поводження з побутовими відходами. У процесі формування тарифів на послуги підприємство визначає джерела фінансування капітальних інвестицій за рахунок амортизації та планованого прибутку (чи його частки).

Програма поводження з побутовими відходами передбачає здійснення заходів, пов'язаних з удосконаленням технологій, реконструкцією об'єктів, автоматизацією і диспетчеризацією, ресурсозбереженням, підвищенням екологічної безпеки і надійності роботи систем, та необхідні кошти (з виділенням тієї частини, що фінансується з прибутку). З метою стимулювання скорочення питомих витрат матеріальних, паливно-енергетичних та трудових ресурсів кошти, що надійшли в результаті здійснення заходів з енергозбереження протягом строку дії тарифів, які передбачають витрати із здійснення капітальних вкладень, використовуються підприємством для відновлення активів та матеріального заохочення працівників.

Розрахунок тарифу включає визначення розміру економічно обґрунтованих планованих витрат підприємства на одиницю калькулювання собівартості послуги з урахуванням потреби в кожному ресурсі у натуральному виразі. Одиниця калькулювання собівартості послуги — 1 куб. метр побутових відходів. Тарифи формуються для трьох груп споживачів — населення, бюджетних установ, інших споживачів. Групи споживачів визначаються на основі оцінки економічної обґрунтованості розподілу витрат між групами споживачів.

Тарифи, які встановлюються на рівні повної собівартості послуг, фіксуються на один рік.

У разі зміни протягом встановленого строку дії тарифів на послуги ставок податків і зборів (обов'язкових платежів), мінімального рівня заробітної плати, ставок орендної плати, інших обов'язкових платежів і зборів, цін і тарифів на матеріальні та паливно-енергетичні ресурси запроваджується механізм коригування тарифів.

Коригуванню підлягають лише ті індивідуальні складові витрат, за якими відбулися цінові зміни у бік збільшення або зменшення, що сприятиме забезпеченню економічної обґрунтованості та прозорості запровадження зазначеного механізму. Метою коригування тарифів є забезпечення повного відшкодування економічно обґрунтованих планованих витрат. Договір про надання послуг укладається між споживачем та виконавцем послуг з вивезення побутових відходів відповідно до Типового договору про надання послуг з поводження з побутовими відходами.

Послуги надаються з урахуванням розміру території, схеми санітарного очищення, затвердженої в установленому порядку, та інших умов, передбачених законодавством у сфері житлово-комунального господарства. Надання послуг з вивезення відходів як вторинної сировини, що є у складі побутових відходів, здійснюється з урахуванням вимог статей 35 і 35⁻¹ Закону України "Про відходи". Обсяг надання послуг розраховується на підставі норм, затверджених органом місцевого самоврядування в установленому законодавством порядку. Одиницею виміру обсягу наданих послуг з поводження з побутовими відходами є кілограм, тонна, кубічний метр або літр. Одиниця виміру обсягу надання послуг з поводження з побутовими відходами встановлюється органом місцевого самоврядування.

Під час укладання договору про надання послуг:

1) сторони узгоджують графік їх надання, виходячи з потреби споживача, норм надання та якості послуг;

2) виконавець послуг на вимогу споживача зобов'язаний пред'явити:

– правила надання послуг;

– графік вивезення відходів;

– тарифи на надання послуг;

– інформацію про пільги, передбачені законодавчими актами для окремих категорій населення.

У разі надання одноразової послуги замовлення складається за погодженням сторін згідно з формою, що встановлюється її виконавцем.

Плата за надані послуги нараховується щомісяця відповідно до умов договору і тарифів. У Законі «Про житлово-комунальне господарство»⁴, у ст.25

передбачено, що обов'язок споживачів укласти договір про поводження з побутовими відходами з особою, визначеною у встановленому законодавством порядку. Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, управитель багатоквартирного будинку або інша уповноважена особа, яка укладає колективний договір про надання комунальних послуг, згідно з правилами благоустрою території населеного пункту, розробленими з урахуванням схеми санітарного очищення населеного пункту та затвердженими органом місцевого самоврядування, має право на вибір серед визначених у встановленому законодавством порядку виконавців послуг з поводження з побутовими відходами.

Одиницею виміру обсягу наданих послуг з поводження з побутовими відходами є кілограм, тонна, кубічний метр або інша одиниця, визначена правилами надання відповідної комунальної послуги, що затверджуються уповноваженим законом органом. Одиниця виміру обсягу наданих послуг з поводження з побутовими відходами встановлюється органом місцевого самоврядування. Отож саме органи місцевого самоврядування можуть вирішити, на підставі чого стягувати плату за вивіз сміття – чи то обсягу контейнера, чи то ваги відходів, чи інших одиниць.

Умови тарифування при роздільному зборі відходів

Законодавство визначає, що тарифи за вивіз і поводження сміття можуть різнитися, коли запроваджено роздільний збір сміття. Так, у разі запровадження роздільного збирання побутових відходів при встановленні цін/тарифів на послугу з поводження з побутовими відходами не враховується вартість операцій з поводження з роздільно зібраними (відсортованими) корисними компонентами цих відходів.

Як зазначено в Законі «Про відходи»⁵, економічним стимулом споживачів до роздільного збирання відходів є виключення з плати за послугу поводження з побутовими відходами вартості операцій з поводження з роздільно зібраними (відсортованими) корисними компонентами цих відходів. Отож орган місцевого самоврядування, на підставі морфології відходів, статистики за попередні періоди, повинні розрахувати для кожної категорії споживачів, яку кількість роздільно зібраних (відсортованих) корисних компонентів цих відходів вони можуть утворювати та внести зміни до тарифу (зменшити його) на підставі цих даних.

Так, Ухвалою Львівської міської ради від 21 червня 2019 р. «Про затвердження норм надання послуг з вивезення побутових відходів у Львові на 2019-2023 роки» передбачено, що у разі впровадження роздільного збирання побутових відходів з виділенням вторинної сировини (папір, пластмаса, скло тощо) кількість побутових відходів, які вивозяться, рекомендується зменшувати на 20 кг на рік з розрахунку на одного мешканця або одну розрахункову одиницю.⁶

Реформа системи тарифування та управління відходами в Україні

Сучасні способи управління побутовими відходами в Україні:

- орієнтовані на полігонне захоронення відходів, їх розміщення на сміттєзвалищах та/або стихійних сміттєзвалищах, більшість з яких не відповідають вимогам екологічної безпеки;
- мають низький технологічний рівень;
- обмежені підходами до прийняття комплексних управлінських рішень та фінансовими ресурсами;
- мають низький рівень впровадження інноваційних технологій.

Низькі тарифи на послуги із захоронення відходів не створюють для суб'єктів господарювання і місцевих органів влади стимулів для перероблення відходів.

Тому в Національній стратегії управління відходами в Україні до 2030 року⁷ передбачено такі заходи в сфері управління ТПВ, як:

- прийняття нормативно-правових актів, спрямованих на:
- визначення права власності на побутові відходи;
- реалізацію економічних інструментів, зокрема:
- стимулювання перероблення побутових відходів;
- повне відшкодування витрат за рахунок включення до тарифу з поводження з побутовими відходами усіх витрат, пов'язаних з наданням таких послуг;
- впровадження механізму повного фінансування системи управління відходами з урахуванням принципів “забруднювач платить”, “розширена відповідальність виробника” та “плати за те, що викидаєш”;
- реформування системи проведення конкурсу на надання послуг з вивезення побутових відходів;
- удосконалення процедури формування тарифу на послуги з поводження з побутовими відходами;
- запровадження механізму гарантій відшкодування витрат на будівництво, експлуатацію, закриття, рекультивацію, подальший догляд і моніторинг полігонів побутових відходів протягом щонайменше 30 років після закриття за рахунок тарифів на захоронення побутових відходів.

Прийнятий у першому читанні у Верховній Раді України законопроект «Про управління відходами» №2207-1д⁸ передбачає, що Кабінет Міністрів України буде і надалі відповідати за затвердження Порядку формування тарифів на послуги з управління побутовими відходами, а підготовку самого порядку повинен виконати центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері житлово-комунального господарства.

Органи місцевого самоврядування будуть відповідальні за встановлення тарифів на послуги зі збирання, вивезення, відновлення та видалення

побутових відходів; встановлення тарифу на послугу з управління побутовими відходами.

Згідно зі статтею 34 законопроекту, плата за послугу з управління побутовими відходами визначається на основі тарифу на послугу з управління побутовими відходами та норм надання послуги.

До складу тарифу на послугу з управління побутовими відходами включаються тарифи на послуги зі збирання, вивезення, відновлення та видалення побутових відходів, а також витрати виконавця послуги з управління побутовими відходами, що необхідні для забезпечення належного надання цієї послуги. Тарифи на послуги зі збирання, вивезення, відновлення, видалення побутових відходів визначаються та встановлюються окремо за видами побутових відходів (змішані, великогабаритні та ремонтні, біовідходи та відходи зелених насаджень, інші специфічні види побутових відходів, роздільне збирання яких передбачене регіональними та місцевими планами управління відходами).

У разі запровадження системи розширеної відповідальності виробника щодо певного виду продукції та укладення відповідних договорів між органами місцевого самоврядування та організаціями розширеної відповідальності виробників, витрати на управління відходами від цієї продукції не включаються до тарифу на послугу управління побутовими відходами, якщо вони зібрані роздільно для цілей підготовки до повторного використання, рециклінгу або іншого відновлення.

До складу тарифу на послугу з управління побутовими відходами не включаються витрати на управління відходами об'єктів благоустрою населених пунктів (включаючи відходи від зелених насаджень та вуличний змет), такі витрати фінансуються за рахунок місцевого бюджету.

Також проектом передбачено склад тарифу на нахоронення відходів, до якого мають входити матеріально-технічні, експлуатаційні та адміністративні витрати, а також фінансова гарантія, яка включає витрати на закриття полігону та догляд за полігоном після його закриття протягом періоду 30 років.

Отож, реалії тарифування плати за поводження з побутовими відходами знаходяться в стані очікування змін, зокрема змін в законодавчому регулюванні, які базуються на європейських принципах та підходах до управління відходами. Знову таки, як і в ЄС, сфера встановлення тарифів буде обов'язком органу місцевого самоврядування, проте законодавство встановить рамки для таких дій органу місцевого самоврядування, а Кабінет Міністрів України визначить порядок формування таких тарифів. Проте важливо не забувати і ті принципи, які повинні бути основою для прийняття рішень на місцевому рівні, зокрема принцип "забруднювач платить", який передбачає, що витрати на запобігання утворенню відходів, їх збирання, перевезення та оброблення, включаючи витрати на утримання об'єктів інфраструктури з управління відходами, покриваються утворювачем та власником відходів. Тому застосування такого принципу дозволить диференціювати підходи до різних утворювачів відходів, в тому числі і в залежності від обсягу та типу відходів, що вони утворюють.

- 1 https://ec.europa.eu/environment/waste/pdf/final_report_10042012.pdf
- 2 <https://www.obserwatorfinansowy.pl/in-english/business/the-increasing-costs-of-waste-management/>
- 3 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1010-2006-n#Text>
- 4 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text>
- 5 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-vp#Text>
- 6 [https://www8.city-adm.lviv.ua/Pool/Info/docImr_1.NSF/\(SearchForWeb\)/4CC6A1E9C8D9D418C225842000331EAC?OpenDocument](https://www8.city-adm.lviv.ua/Pool/Info/docImr_1.NSF/(SearchForWeb)/4CC6A1E9C8D9D418C225842000331EAC?OpenDocument)
- 7 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-p#Text>
- 8 http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69033

Публікація підготовлена в рамках реалізації спільного проекту Уряду Швеції та ПРООН в Україні "Посилене партнерство для сталого розвитку", що реалізовується за фінансової підтримки Уряду Швеції.

Матеріали публікації захищені авторським правом. Проте, Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй в Україні заохочує поширення цієї інформації в некомерційних цілях.

© 2019. Жодну частину цієї публікації не можна відтворювати, зберігати у пошуковій системі або передавати у будь-якому вигляді та будь-яким способом, зокрема, електронним, механічним, фотокопіюванням, записом чи іншим без попередньої письмової згоди. Думки, висновки чи рекомендації належать авторам чи упорядникам видання та не обов'язково відображають погляди Уряду Швеції, Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй чи інших агентств ООН.